

Caràtula del DVD produït per Goroka i Televisió de Catalunya.

I un be negre amb potes rosses!

L'Ateneu Barcelonès patrocina un documental, que ha d'emetre Televisió de Catalunya, que desvirtua la història de l'entitat i la del país, 'Ateneu. La porta de les idees'.

No fa gaire temps que es va fer una troballa reveladora als arxius de l'Ateneu Barcelonès, un centenar de fotografies la Gran Guerra corresponents als aliats que combatien al Somme. Encara s'investiga com van arribar a l'Ateneu, "però sabem que el 1914 un grup d'ateneistes va anar-hi a combatre, a les ordres del mariscal Joffre". Ho diu Josep Maria Pou. Li ho fa dir el guionista del documental *Ateneu. La porta de les idees*, una producció de Goroka i Televisió de Catalunya que compta amb la col·laboració i el patrocini de l'entitat del carrer de la Canuda.

Produït amb motiu del 150è aniversari de l'Ateneu, s'ha d'emetre per televisió, però ja va gaudir d'una estrena oficial, a l'Ateneu mateix, el 23 de maig.

L'acte va ser presentat pel president de l'entitat, Francesc Cabana, amb la participació del director i guionista, Daniel Serra, a més dels productors i l'autor de la idea original i impulsor del projecte, Lluís Reales, vice-president primer de la junta. L'entitat gestiona la venda del DVD amb un descompte especial per al soci. Reales és el conductor i presentador del programa de Barcelona Televisió *Einstein a la platja*, produït per Goroka.

Cap historiador no havia detectat la presència, el primer any de la guerra, de combatents ateneistes al Somme. El fet força a revisar la composició de la massa social de l'Ateneu, i també aquell enfrontament, atès que la batalla del Somme comença l'1 de juliol del 1916.

Si el guionista i els assessors de l'Ateneu no pensessin, com fan dir a Pou, que amb la república la casa "s'omple de gent nova" procedents del periodisme, llavors "una professió de moda", potser haurien trobat una pista que pot explicar, amb més versemblança i pes, la presència de les fotografies. És a dir, si sabessin que la relació d'aquest ofici amb l'Ateneu no comença pas, com dona a entendre el documental, el 1931.

Durant la Primera Guerra Mundial neix i es cou a l'Ateneu, amb la participació d'un grup de socis de la Penya Borralleras, la revista aliadòfila *Iberia* (1915-1919). La història de l'entitat *L'Ateneu i Barcelona. 1 segle i 1/2 d'acció cultural* (Diputació de Barcelona-La Magrana, 2006) dirigida per Jordi Casassas i coordinada per Joaquim Coll,

diu que la publicació pràcticament va sorgir de la gent de la Penya Borralleras. Pla ho sabia: “A la penya nasqué la revista *Ibèria*.”

El promotor i director, Claudi Ametlla, diria que va ser finançada per un grup d'industrials francesos, però els historiadors saben que al darrere hi havia el govern francès, com constaten els arxius del Ministeri d'Afers Estrangers francès. Sigui com sigui, les fotografies de la guerra que publica *Iberia* procedien sens dubte del servei francès de propaganda, i són de característiques similars a les trobades a l'Ateneu.

Com tothom sap —o sabia—, durant les tres dècades anteriors al 1931, l'Ateneu Barcelonès és, fet i fet, la sala de redacció de moltes publicacions. És el lloc on els periodistes i articulistes llegeixen la premsa de Barcelona, de Madrid i de l'estranger, i hi escriuen els seus articles, amb paper facilitat per la casa. I és el cau on podien recollir i intercanviar informació. També és el lloc on el periodista i escriptor català més important del segle XX, Josep Pla, troba feina.

Ho sap, per exemple, Joan Manuel Tresserras, historiador de la premsa, que ho comenta al documental, amb l'esment de quatre diaris, *La Veu de Catalunya*, *La Publicitat*, *El Día Gráfico* i *La Noche*, tots fundats abans del 1931! Però ho comenta en l'apartat dedicat a la República, de manera que les paraules de l'ex-conseller reforcen la falsa informació.

Per a poder produir un documental sense tenir ni idea de la relació de l'entitat amb el periodisme cal desconèixer, en primer lloc, el llibre de Casassas i Coll, on es diu que un dels trets més notoris de la Penya Borralleras és el brillant estol de periodistes que en formaven part.

En segon lloc, cal desconsiderar, entre més, l'obra de dos autors que el visitant del jardí i del bar de l'Ateneu pot trobar, en forma de retrat escultòric, Josep Pla i Josep Maria de Sagarra.

També l'obra de Gaziel. En concret, les seves memòries. Hi llegim que l'Ateneu va ser el marc d'un dels episodis més importants de la història del periodisme català, l'entrada de Gaziel a *La Vanguardia*. Agustí Calvet recorda que l'any 1914, en havent tornat de París, Miquel dels Sants Oliver, director del diari, va demanar que el visités al

Josep Maria Pou és el conductor del documental *Ateneu. La porta de les idees*.

despatx perquè volia que hi col·laborés, i aquest despatx no era pas a can Godó, sinó a l'Ateneu, on feia de secretari. En sortir-ne, aquella mateixa tarda Gaziel escrivia, a la biblioteca de l'Ateneu, el primer article de la sèrie que li havia encomanat Oliver.

Aquells anys, es podia fer de periodista a l'Ateneu. El novembre del 1914, Eugeni d'Ors, membre de la Penya Borralleras, redacta el manifest del Comitè d'Amics de la Unitat Moral d'Europa al despatx d'Oliver, que col·labora amb ell en la redacció i n'és un dels signants.

Des de la ignorància de la història de l'Ateneu i del país es pot afirmar, com fan dir a Pou, que Josep Puig i Cadafalch formava part de la Penya Borralleras, al costat de Fabra i Ors. Cap testimoni directe de la penya no esmenta que el futur president de la Mancomunitat, que va acabar enfrontant-se amb Ors, hi fos, és a dir, esmenta que Ors i Puig i Cadafalch fossin amics de la penya.

I des de la ignorància de la literatura catalana es pot dir, com fa Pou tot seguit, que entre els tres joves de la penya, hi havia, a més de Pla i Sagarra, Carles Riba. Si hi hagués entrat, Sagarra n'hauria parlat a les *Memòries*, atès que hi constata que van ingressar-hi com a socis al mateix temps.

Com és sabut, Riba era la personalitat més important de la Penya del Continental, presidida per Josep M. López Picó. El fet que Riba optés per una penya poètica, i Sagarra i Pla per una altra amb gent de món, és clau per a entendre la personalitat i l'obra de tots tres autors.

Ho escenifica Pla en un dels moments més recordats d'*El quadern gris*, llibre,

es veu, poc llegit pels membres de la junta. Quan Pla vol simbolitzar el seu trencament amb l'escola noucentista, anota que quan passa per la Rambla i veu la reunió del Continental de lluny, “m'aturo un moment a contemplar la cara, una mica crispada, de Carles Riba”.

Sagarra entra a la penya l'any 1910. Algunes altres fonts confirmen que la penya, que procedia del Lion d'Or, es trasllada a l'Ateneu llavors. El documental, per la seva banda, anuncia al capítol corresponent: “1916. Neix la Penya Borralleras.” I, com en el cas de Riba, aporta un element nou: “Ben aviat la penya del doctor Borralleras va estar formada per un centenar de persones.” Cent persones a l'actual sala Borralleras! Tots drets, naturalment, per a poder-hi cabre. Pobre Rafael Dalí, amb els seus 130 quilos! Més bèstia és afirmar que la penya era el germen de la Lliga Regionalista. Es confonen de penya. Era un altra, fundada el segle anterior.

Arriba la guerra i el documental obliga a refer la història del 18 de juliol, atès que l'historiador a qui la junta encarregà de supervisar el guió, Jordi Casassas, hi ha donat el vist-i-plau i —ens ha dit— no hi ha trobat cap error.

No és un error, per tant, afirmar que quan esclata la guerra, “durant setmanes sembla que no ha passat res” i “els diaris es continuen publicant amb llibertat”. Fins al mes d'octubre, quan un escamot de la FAI entra a l'edifici amb la voluntat de comissar-lo.

Tot el que s'ha dit sobre la desaparició, o decomís, el primer dia, de *La Veu de Catalunya*, *El Correo Catalán*,

JORDI PLAY

El documental s'inventa que els franquistes llançaven llibres de l'Ateneu pel balcó.

L'Instant, El Matí o el Diario de Barcelona, s'ha de revisar, doncs. Si per diaris el guionista entén la premsa, també cal revisar el cas dels setmanaris que es redacten a l'Ateneu, *Mirador* i *El be negre*.

El satíric ja no es publica a partir del 18 de juliol. El director, Josep M. Planes, ha de fugir de Barcelona perquè els anarquistes li volen fer la pell. Com se sap, hi tornarà a l'agost i l'amenaça es farà realitat. El documental diu que les sàtires que Planes feia al *Be negre* els van irritar. Però allò que li va costar la vida va ser els reportatges "Els gàngsters de Barcelona" i "L'organització de l'anarquisme a Catalunya i a Espanya", apareguts a *La Publicitat*.

I *Mirador* deixa de sortir amb l'esclat de la guerra i torna el 13 d'agost, però només publicarà tres números, fins que posteriorment se'n farà càrrec el PSUC. El director, Just Cabot, serà invitat al cap d'unes setmanes a col·laborar-hi i dirà als requisadors: "Això és com si, després d'afanar-me el rellotge, em demanéssiu que anés a donar-hi corda."

Sobre l'acció de la primera junta franquista, el documental escenifica que alguns llibres prohibits es llançaven pel balcó. Perquè els pogués llegir el poble? I diu que els altres es van amagar el soterrani, anomenat "infern" pels socis, com si els socis s'haguessin inventat l'expressió. I al soterrani? Quin? A l'Ateneu no n'hi ha. Només, sota l'actual restaurant, una petita sala

soterrada de difícil accés i un túnel. Els llibres retirats van ser traslladats als pisos superiors, tancats amb clau.

Una de les manipulacions més greus afecta l'històric debat sobre el darwinisme. Dos historiadors diuen que el cas va demostrar que l'Ateneu era obert "a totes les tendències" (Teresa Torns) i un "forn de tolerància" (Casassas). Però el debat es va saldar amb prohibicions, per part de la junta, i una escissió, encapçalada per Valentí Almirall, que va deixar la casa per fundar l'Ateneu Lliure, com molt bé sap Casassas.

El documental parla sovint, i a vegades amb detall, de fets que no tenen res a veure amb l'Ateneu —enderroc de les muralles, sortida amb tren de Primo cap a Madrid, arribada del cinema o Exposició Universal—, cosa que roba espai a esdeveniments que relacionen la institució amb la història política i cultural del país. Per tot això, i per la manca de rigor històric, l'historiador Joaquim Coll, membre de la junta durant l'etapa Bohigas, va exigir que se suprimís la seva participació en el documental, tot i haver estat la persona que n'havia suggerit el títol.

De totes maneres, no podem pas pensar que la junta de l'Ateneu menysprea el saber. Josep Maria Pou proclama al final un lema ateneístic, que "el coneixement és l'eina de progrés més poderosa".

Lluís Bonada

El proper 9 de juny hi actuaran Els Amics de les Arts. Amb aquest concert, Simbiosi encara, d'Alzira estant, el camí de la consolidació. És una sala de concerts i més que una sala, també: una proposta jove, agosarada i necessària. En parlem amb Neus Fontana, que, des dels seus 21 anys, n'ha estat l'ànima emprenedora.

Difícilment et fas idea sobre una sala de concerts si hi entres un dimecres havent dinat i seus vora la barra a parlar, sense música ni gent ni llums de colors ni res. Però aleshores escoltes les explicacions de la Neus Fontana (cos menut, esperit de geganta) i l'espai s'omple amb natural desimboltura de somnis i possibilitats.

Té vint-i-un anys. Només vint-i-un anys i ha decidit que no s'espera a veure si és que el futur li té alguna sorpresa reservada: ella l'ha anada a cercar. Més que això, ha fet: l'ha volguda modelar. "Tot va començar amb Obrint Pas", explica amb una barreja de timidesa i orgull: "Jo anava a tots els concerts que podia". Sobretot d'Obrint Pas però d'altres grups en català, també. Quan hi pensa, s'adona que ha fet moltíssims quilòmetres, "però molts", i somriu. Li agrada la música, de fa anys que li agrada anar a concerts i un dia va decidir que volia trobar la manera que això tingués també una vinculació amb el seu futur.

Estudia Comunicació Audiovisual. Ja és al quart any de la carrera. De fet, en acabar l'entrevista, se'n torna de seguida a casa: som en plena època d'exàmens i demà li'n toca un. Estudia